

בבית המשפט העליון בשבתו כבית משפט לערעורים פליליים

לפני השופטים ח' ש' ין, ז' ס' מ' זן, ל' ו' ין

בערעור של: —

המערער

אברהם בן מיכאל פודמסקי

נגד

המשיב

היועץ המשפטי לממשלת ישראל

פקודת החוק הפלילי, 1936, סעיף 295(א) —

במשפט פלילי מוטלת על הקטיגוריה החובה להוכיח את אשמתו של הנאשם, אלא אם החוק קובע הוראה אחרת — חובה זו אינה עוברת במהלך המשפט לשבמו של הנאשם ואין הקטיגוריה יוצאת ידי חובתה זו. אלא מששכנעה את ביהמ"ש במידה העולה על כל ספק המתקבל על הדעת, כאשמתו של הנאשם — הניאה הקטיגוריה הוכחות, שיש בהן לכאורה כדי להעלות הנחה באשמתו, עוברת לשבמו של הנאשם החובה להמשיך בהבאת דברי הוכחה מצדו הוא — בשלב זה, ואף לא בשום שלב אחר, אין עליו להוכיח את חפותו מפשע — כל מה שמוטל עליו הוא: לתת דברי הסבר להנחה אשר עלתה מתוך הוכחותיה של הקטיגוריה, כי הנאשם עבר את העבירה המיוחסת אליו — מקבל השופט את ההסבר הזה, עליו לזכותו — נתן הנאשם הסבר המתקבל על הדעת, אך השופט אינו מוכן להכריע אם דברי הסבר אלה נכונים אם לא, עליו לזכותו מפני הספק — לא נתן כל הסבר, או הסברו אינו מתקבל על הדעת, או נתן הסבר המתקבל על הדעת אך השופט אינו מאמין בדברי הסברו, שוקל השופט את כל המסיבות ואת כל דברי ההוכחה, בשוותו תמיד לנגד עיניו את הכלל היסודי והראשי, כי חובת ההוכחה רובצת על שכמה של הקטיגוריה עד סוף כל הסופות; ואז רשאי השופט, אך אינו מצווה, לחייב את הנאשם בדין — במקרה שלפנינו לא היה מקום להתאמין לגירסתו של המערער ואין גם מתקבלת על הדעת — כשעד הקטיגוריה לא נחקר כלל ע"י ב"ב המערער, ובדברי הסיכום הוא לא דיבר כלל על העור הוכחות למעשה ההתפרצות, אות הוא, כי על עצם ההתפרצות לא חלק איש מבעלי הדין — השופט המחוייב לא מיצה את עומק הדין, ולאור המסיבות אין מקום להמתיק את הדין נוספות.

פסקי-דין, כרך ה', תשי"א/תשי"ב-1951 השופט חשין

פסקי-דין אנגליים שהוזכרו:

- [1] *R. v. Isaak Schama, R. v. Jacob Abramovitch*; (1914), 11 Cr. App. R. 45; (1914), 112 L.T. 480; 79 J.P. 184.
- [2] *R. v. William Millington*; (1915), 11 Cr. App. R. 86.
- [3] *R. v. A. J. Norris*; (1916), 12 Cr. App. R. 156.
- [4] *R. v. N. Grinberg*; (1917), 12 Cr. App. R. 259.
- [5] *R. v. Z. Badash*; (1917), 13 Cr. App. R. 17.
- [6] *R. v. W. Brain, otherwise Jackson*; (1918), 13 Cr. App. 197.
- [7] *R. v. Albert E. Lewis*; (1919), 14 Cr. App. R. 33.
- [8] *R. v. Garth*; (1949), 1 All E. R. 773.
- [9] *R. v. J. Stoddart*; (1909), 2 Cr. App. R. 217.
- [10] *Woodmington v. Director of Public Prosecutions*; (1935), 25 Cr. App. R. 72.

ערעור על פסק-דינו של בית המשפט המחוזי בחיפה (השופט ד. טובבין), שניתן ביום 22.1.51 בתיק פלילי 110/50, לפיו הורשע המערער באשמת גניבה במחתרת על פי הסעיף 295(א) לפקודת החוק הפלילי, 1936, ונידון לשלוש שנות מאסר. הערעור נדחה.

טענו:

למערער: ג. מאירי
למשיב: י. קוקיה

יום שמיעת הערעור — 19.6.51; יום מתן פסקי-דין — 26.7.51.

פסק-דין

השופט חשין: זה הוא ערעור על פסק דינו של בית המשפט המחוזי בחיפה (השופט טובבין), בו הורשע המערער בעבירת גניבה במחתרת, על פי הסעיף 295(א) לפקודת החוק הפלילי, 1936, ונידון לשלוש שנות מאסר.

השופט חשין

פסקי-דין, כרך ה', תשי"א/חשי"ב-1951

2. העובדות, במידה שאינן שנויות במחלוקת, הן בקיצור כך:

- א. זמן קצר לאחר חצות הלילה, אור החמשה בדצמבר, 1949, נתקבלה במשרד החקירות של גפת חיפה ידיעה על גניבה, שאירעה סמוך לאותה שעה באחד הבתים אשר ברחוב שושנת הכרמל. מיד יצא הסמל פינקל במכונית משטרה, נהוגה בידי השוטרים בדרך גולדשטיין, לבלוש בכבישי הר הכרמל. בין השעות 2 ו-3 אחר חצות, ליד משרד הדואר באחזה, נתקלו השוטרים במערער, כשהוא יושב על אופנוע ומנסה להפעילו. אותה שעה יצא מבין העצים שכאותו מקום עוד איש-אחד, וישב לו על המושב האחורי של האופנוע. תנועותיהם של אלה עוררו חשד בלב השוטרים, ומשנשאלו לשמם ולמעשיהם, הגיד להם המערער את שמו ומקום מגוריו, אך חברו קרא עצמו בשם בדוי, שלמה כהן, ואילו רפאל בן חיים מזרחי הוא שמו הנכון. שניהם הוסיפו, כי הם טיילים ומחפשים להם בית הבראה, תוך כדי שיחה השגוח הסמל פינקל במערער, שזרק צרור מפתחות מכיסו. הסמל הרים את הצרור והביאו עמו לאחר זה לתחנת המשטרה. בחיפוש שנעשה בגופם בו במקום נמצאו בבגדי המערער שני זוגות משקפי שמש אמריקניים — אשר הוחזרו לו. משאמר כי הם שלו — ובכיסו בגדיו של מזרחי נמצאו עפרון ושני עטים, שעל האחד מהם היה חרוט השם יעקב בן צבי. המערער ומזרחי נלקחו לתחנת המשטרה בהדר הכרמל, ובחיפוש נוסף שנערך בבגדיהם הוברר, כי המשקפיים נעלמו ואינם עוד בידי המערער, ובכיסו המערער ומזרחי נמצאו סכומי כסף פעוטים ביותר.
- ב. למחרת היום — ב-5.12.49 — משניעור משנתו מר יעקב בן צבי, הגר בקומת הקרקע של הבית מס' 49, דרך היס, הר הכרמל, גילה כי בשעות שלאחר חצות הלילה הקודם בוצעה גניבה בדירתו, וכמה חפצים — ביניהם: עטים נובעים, משקפי שמש, צרורות מפתחות, וקופת כסף — נעלמו. הוא הודיע על כך מיד למשטרה, ותוך מהלך החקירה בגניבה זו ויהה במשטרה כשלו את צרור המפתחות, אשר המערער זרק מעליו, ואת החפצים אשר נלקחו מאת המערער וחברו מזרחי בעת החיפוש בבגדיהם, ואף הזכיר ונתן סימנים במשקפי שמש אשר, לדבריו, היו בכיתו לפני הגניבה. הוברר, כי אלה הם אותם המשקפיים אשר היו בחזקתו של המערער בליל היתפסו בכף. מתוך דברי עדותו של מר בן צבי מסתבר — השופט קבע זאת כעובדה — כי הגניבה מביתה בוצעה בין השעות 1.30 ו-2.00 אחר חצות. לא הוכח, כי היה קיים קשר כלשהו בין המערער וחברו לבין הגניבה

השופט חשין

פסקי דין, כרך ה', תשי"א/תשי"ב-1951

השניה שבוצעה אותו לילה, היינו, הגניבה שברחוב שושנת הכרמל. על סמך העובדות האלה נתבעו המערער וחברו לדין, ושניהם הורשעו: המערער — על סמך העדויות וההוכחות, וחברו מזרחי — על יסוד הודאה כאשמה. מזרחי לא ערער.

א

3. ההוכחות במשפטו של המערער היו מסיבתיות בלבד, והטענה הראשונה בערעור זה היא, כי השופט של בית המשפט של מטה לא נתן דעתו על שיקולי החוק, בדברו על ערכן המשפטי של הוכחות ממין זה, ולפיכך בא לידי מסקנה של טעות. לפי טענה זו, בכל מקרה שהקטיגוריה מביאה "הוכחות מסיבתיות המורות, לכאורה, על אשמתו של הנאשם, והן טעונות הסבר, הרי אם הוא — הנאשם — אומר דברי הסבר המתקבלים על הדעת, מן הדין לזכותו, בין אם בית המשפט מאמין באמיתותם של דברי הסבר אלה ובין אם אינו מאמין, ואילו השופט במקרה זה — כך טוען ב"כ המערער — לא כך נהג. השאלה העולה מטענה זו היא, איפוא: מה דינו של נאשם אשר הקטיגוריה הביאה במשפטו דברי הוכחה הטעונים הסבר, והוא, הנאשם, הסבירם על פי דרכו ולפי מיטב יכולתו?

ב

ג

4. שאלה זו אינה חדשה במשפט, ביחוד במשפט האנגלי, ויש לה כבר היסטוריה רבת שנים, הבה נעמוד בקיצור על קצת מגלגוליה במשפט האנגלי:

ד

א. אחד המשפטים הראשונים במאה הזאת, אשר חשיבות רבה נודעת לו בענין המדובר, ואשר יודעי דין מביאים אותו כבתי המשפט כאסמכתא עד היום, הוא המשפט של R. v. Schama, R. v. Abramovitch, 11 Cr. App. R. 45. (1). במשפט זה, שבו נדונה האשמה של קבלת רכוש גנוב ביועין, לא חלקו בעלי-הדין על כך, שהוכחו עובדות, אשר בהסתמך עליהן רשאי היה חבר המושבעים לבוא לידי מסקנה, כי האשמה הוכחה. אך הטענה בערעור היתה, כי השופט בבית המשפט של מטה הדריך את חבר המושבעים בדרכי חוק לא נכונות, בדברו על חובת ההוכחה. וכך הורה השופט את חבר המושבעים ואמר לו:

ה

„חובת הקטיגוריה היא, להוכיח את המשפט נגד הנאשמים. חובת ההוכחה חלה עליה עד לנקודה מסויימת, כלומר: עליה להוכיח כי החפצים נגנבו ונמצאו בחזקתם של אנשים אלה; אולם לאחר מכן על האסירים להסביר כיצד באו החפצים לחזקתם... אם תהיו סבורים כי... נתנו הסבר... ואם אתם מוכנים לקבל הסבר זה... קבלוהו; אולם אם אתם סבורים, כי אין בידכם לקבלו... חייבו אותם בדין.“

ז

הוראות אלו — כך קבע בית המשפט לערעורים פלייליים — עיקמו את ההלכה, וזקן השופטים רידינג — בדברו בשם בית המשפט — אמר וזו לשונו:

פסק-דין, כרך ה', תש"א/תשי"ב-1951

השופט חשין

"במקום שהאסיר מואשם בקבלת נכסים אשר נגנבו מקרוב, והקטי"ג
גוריה הוכיחה את חזקת האסיר, ואת גניבת הנכסים מקרוב, יש
לתורות את חבר המושבעים כי הם זכאים — לא שהם חייבים —
בהעדר הסבר המתקבל על הדעת, לחייב את האסיר ברין. אולם אם
ניתן הסבר אשר ייתכן והוא נכון, על חבר המושבעים לקבוע, על
סמך כל חומר תראיות, אם הנאשם אשם או לא; כלומר, אם חבר
המושבעים סבור, כי במידה המתקבלת על הדעת ייתכן וההסבר
הוא נכון, אם כי אין הוא משיכנע בנכונותו, האסיר ראוי שיווכח,
משום שהכתר לא מילא את חובת ההוכחה המוטלת עליו לשכנע
את חבר המושבעים מעל לכל ספק באשמת האסיר. חובה זו אינה
חולפת, ולעולם היא חלה על הקטיגוריה."

להלן, בדבר בית המשפט על הוראותיו של השופט של מטה לחבר המושבעים,
הוא מוסיף ואומר:

"כשמעיינים בקטעים המבוקרים נראה, שהשופט לא אמר בשום
מקום לחבר המושבעים, כי אם הוא (חבר המושבעים) משוכנע
שההסבר אשר ניתן על ידי המערערים ייתכן במידה המתקבלת על
הדעת והוא נכון, לא הוכיח הותר מעל לכל ספק את אשמתם של
האסירים... ייתכן וחבר המושבעים בא לכלל מסקנה, כי מאחר
והוא משוכנע שהמערערים החזיקו ברשותם את הנכסים, רובצת
עליהם החובה להוכיח את אמיתות דברי הסברם... אין בידינו,
איפוא, לאמור, כי השופט נחז הוראה נכונה."

בית המשפט מעיר שם, כי אין הוא קובע הלכה חדשה, אלא חוזר ומנסח הלכה
ישנה. עם כל זאת הביאו הדברים שנאמרו באותו משפט לירי בלכול-המוחין,
ובכמה משפטים מאוחרים, שבהם הובא פסק הדין הנ"ל כאסמכתא, הצהירו השופטים
של בתי המשפט של מטה בפה מלא, כי אין הם מבינים את העיקרון אשר הונח
בו, ובית המשפט לערעורים פליליים גאלץ היה לחזור על אותו עיקרון ולהסבירו.
חוזר והסבר, בדרכים שונות ובמלים שונות כפי שנראה להלן.

ב. פסק הדין במשפט שחעה ואברמוביץ, (1) ניתן בנובמבר, 1914, וכבר
בפברואר, 1915, באה השאלה שנית לפני בית המשפט לערעורים פליליים בענין
R. v. Millington, 11 Cr. App. R. 86, (2) בית המשפט (מפי השופט רידלי) אמר באותו ענין, וזו לשונו:

"על הקטיגוריה להוכיח לא רק קבלת התפצים, אלא גם את היריעה
כי נגנבו. יש לאמר לחבר המושבעים, כי העובדה של חזקה אינה.

השופט חננין

פסקי-דין, כרך ה', תשי"א/תשי"ב-1951

מסקפת. כשהיא לעצמה, על הקטיגוריה להוכיח ידיעה, אולם האסיר מותר לו לתת הסבר. היו"ר (בבית המשפט של מטה) אינו מסב תשומת הלב, כי הצידוק הוא ענין לחבר המושבעים לענות בו. וכי עליו — על חבר המושבעים — לאמר אם אין הוא מתקבל על הדעת.

א

ההוראות של היו"ר בענין ההוא, אשר היו מטעות לדעת בית המשפט לערעורים פליליים, נאמרו בזה"ל:

ב

„לאחר שהקטיגוריה הוכיחה זאת (גניבה וחוקה), הרי בהעדר הסבר מתקבל על הדעת מטעם אנשים אלה, מסקנתו הטבעית של כל אדם רגיל היא, כי הם אשמים בקבלת רכוש זה מתוך ידיעה שהוא נגנב.“

ג. השאלה צפה ועלתה שוב במשפט (3) R. v. Norris, 12 Cr. App. R. 156 ובית המשפט לערעורים פליליים, לאחר דברו על פסק הדין במשפט שמונה ואברמוביץ, (1) „הנ"ל, אומר (מפי השופט Avory), וזו לשונו:

ג

„השאלה היחידה במשפט ההוא (משפט שמונה ואברמוביץ) היתה: על איזה צד מוטלת חובת ההוכחה. בית המשפט הראה שם, כי חובת ההוכחה מוטלת לעולם על הקטיגוריה, ועליה לשכנע את חבר המושבעים, כי הנאשם, בקבלו את הנכסים, ידע כי הם גנובים. השאלה אם הוא הסביר את חזקתו בדרך מתקבלת על הדעת יש להביאה בחשבון השיקולים כהוכחה המראה אם ידע שהם נגנבו או לא.“

ד

בית המשפט מראה לאחר זה, כי השופט של מטה לא כך נהג, ולא הורה את חבר המושבעים כי עליו להיות משוכנע שהקטיגוריה הוכיחה דבר קבלת החפץ הגנוב בידיעת זדון. מטעם זה, וגם משום שלא היה סיוע לעדותו של השותף לפשע, בוטלה ההרשעה.

ה

ד. ושוב נתעוררה השאלה במשפט (4) R. v. Grinberg, 12 Cr. App. R. 259. בבית המשפט של מטה החל השופט מסביר לחבר המושבעים את הלכות חובת ההוכחה וכן אמר:

ו

„... חובת הקטיגוריה היא להוכיח את משפטה... בנוגע לעבירה זאת על הקטיגוריה להוכיח, כי הנכסים הגנובים היו ברשותם (של האסירים)... אולם לאחר שהקטיגוריה הגיעה עד הלום, עוברת חובת ההוכחה לאסירים, ועליהם להסביר לפי מיטב יכולתם כיצד באו הנכסים לחזקתם. ואם אין בידם להסביר, אזי רשאי חבר המושבעים, כמובן, להניח כי היתה להם ידיעה פלילית. אולם עד מחצית

ז

השופט חזין

פסקי-דין, כרך ה', תשי"א/תשמ"ב-1951

הדרך חלה חובת ההוכחה לחלוטין על הקטיגוריה. לאחר מכן היא עוברת..."

אולם בטרם יספיק השופט להמשיך ברוח זו, קם ב"כ הבחר על רגליו והעמיד את השופט על טעותו, באמרו, כי בית המשפט לערעורים פליליים כבר קבע, כי חובת ההוכחה לעולם אין היא עוברת, אם גם הדעת נותנת, שאנשים אשר בידם נמצאו חפצים גנובים, יסבירו בדרך המתקבלת על הדעת כיצד הגיעו חפצים אלה לידם. לאחר דברי בינים אלה חזר בו השופט מדברי ההוראה הקודמים (אם כי הודה, שלצערו אין הוא מבין את ההלכה שהסביר אותה ב"כ הכתר, ואשר מתוכה יוצא, כאילו, שחובת ההוכחה אינה עוברת, ובכל זאת עוברת...), והמשיך דבריו, באמרו:

"... חובת ההוכחה אינה עוברת, ולעולם היא חלה על הקטיגוריה. זוהי ההלכה כפי שנקבעה על ידי בית המשפט לערעורים פליליים."

בית המשפט לערעורים פליליים קבע, כי ההוראות לכתחילה מוטעות ומטעות הן, אך לאחר מכן, נוכח התיקון שנעשה בהן לאור הערת ב"כ הכתר, שבו והלכו בעקבות ההלכה הפסוקה; ובסכמו את דבר החוק המשיך בית המשפט (מפי השופט דרלינג) ואמר:

"זה הכלל: לכתחילה על הקטיגוריה להוכיח את משפטה נגד האסיר, אם הובאו דברים, אשר בהעדר כל הסבר שהוא מטעם האסיר, יש בהם משום הוכחה חותכת נגדו, אין זה אלא הגיוני, כי הוא יתן לחבר המושבעים איזה נימוק שהוא כי יזכהו. זהו הדבר אשר נקרא בשם, מתן הסבר מתקבל על הדעת כיצד הגיע הרכוש הגנוב לידי האסיר. אם האסיר נותן הסבר כזה, עדיין על הקטיגוריה לשכנע את חבר המושבעים כי הוא אשם, ומבחינה זו חובת ההוכחה לעולם היא מוטלת על שכמה של הקטיגוריה. אין היא עוברת לעולם לשכמו של האסיר עד כדי כך, שהקטיגוריה תהא זכאית לאמור: אם האסיר אינו מוכיח את חפותו מפשע יש להרשיעו. על הקטיגוריה להוכיח עד הסוף, כי האסיר אשם."

ה. במשפט R. v. Badash, 13 Cr. App. R. 17, (5), שוב נתעוררה שאלת ההוראות שעל השופט להורות את חבר המושבעים, ובית המשפט לערעורים פליליים (מפי השופט דרלינג) אומר:

"האמת ניתנה להיאמר, כי תמיד על הקטיגוריה לשכנע את חבר המושבעים על ידי ראיות, כי האסיר אשם. לעולם אין על האסיר

השופט חשין

פסקי-דין, כרך ה', תשי"א/תשי"ב-1951

להוכיח (מחוץ ליוצאי-מן-הכלל סטטוטוריים מסויימים) כי הוא חף מפשע... בערכו את מערכת הגנתו יש והאסיר אינו מצליח לשכנע את חבר המושבעים, ויש גם אשר חבר המושבעים סבור, כי סיפורו של האסיר אינו אמת לחלוטין... אך אין זה נכון להגיד לחבר המושבעים, כי אם אין הוא נותן אמון בדברי האסיר, יש להרשיעו. ^א מעשים שעל ידי כך מתעלמים מהשאלה בדבר חובת ההוכחה.

להלן מעביר השופט הנ"ל תחת שבט הביקורת את דברי ההוראה של השופט של מטה ואומר:

ב

„הוא (השופט של מטה) אמר שם בדברי הוראתו... כי השאלה היא אם סיפורו של המעדר נכון הוא. הדבר אינו כך. השאלה לפני חבר המושבעים היתה, אם הוא משוכנע, כי הקטיגוריה הוכיחה את תביעתה. לדעתנו לא התבטא היו"ר בשום מקום בצורה כזאת שתאפשר לחבר המושבעים לכוון את דעתו לשאלה המכרעת במשפט.“ ^ג

ו. בענין R. v. Brain, 13 Cr. App. R. 197, (6), — אף הוא משפט של קבלת חפצים גנובים בידיעה שהם גנובים — הורה הרושם (recorder) אף חבר המושבעים לאמר:

ד

„... כלים שנגנבו ונמצאו מיד לאחר זה בחזקתו של א. ב., הרי משהוכח שהם חלק מהכלים הגנובים על ההגנה לשכנע את חבר המושבעים... כי ביושר באו לחזקתו של האסיר.“

ה

ועוד אמר הרושם לחבר המושבעים:

„אסיר אשר נמצא עושה מסחר בהם (בכלים) יומיים לאחר שנגנבו... חובת ההוכחה עוברת אליו.“

ו

על הוראות אלו אמר בית המשפט לערעורים פלייליס (מפי השופט Avoary). כי:

„נראה שהרושם, במחילת כבודו, ערבב את עקרונות החוק החלים במקרה זה. נכון הוא, כי אדם אשר נמצא מחזיק בחפצים שנגנבו מקרוב, מעלה עליו החוק את ההנחה, כי הוא גנבם למעשה, או כי קיבלם מתוך ידיעה שהם גנובים... אולם לאחר שההנחה נוצרה, עדיין מוטלת החובה על השופט להורות את חבר המושבעים, כי אין זאת אלא הנחה הדורשת הסבר כלשהו מטעם האסיר. אם אין הוא נותן הסבר, או נותן הסבר שאינו מעורר אמון בלב חבר המושבעים, ^ז

השופט חשין

פסקי-דין, כרך ה', תשי"א/תשי"ב 1951

רשאי חבר המושבעים להניח, כי הוא הוא האדם אשר גנב את התפצים, או אשר קיבלם בידיעה שנגנבו. חבר המושבעים רשאי להניח כן: אולם החובה לשכנע אותו כי שומה עליו לעשות כן, עדיין היא מוטלת על הקטיגוריה. כאן נתחלף לו לרושם, כנראה, בין מסיבות הדורשות מתן הסבר מטעם האסיר לבין מסיבות הקובעות מעל לכל ספק כי הוא אשם. הוא לא העמים את המשא על הכתפים הנכונות.

א

בגלל הדרכה בלתי נכונה זו בוטלה, איפוא, התרשעה בענין ההוא. ז. והרשעה דומה, ובשל אותו טעם, בוטלה גם במשפט R. v. Albert, (7), Lewis, 14 Cr. App. R. 33. השופט Ivory מצוין באותו ענין, כי מתוך ההוראות שניתנו על ידי השופט בבית המשפט של מטה מסתבר, כאילו הטיל החוק על הנאשם לשכנע את חבר המושבעים בחפותו מפשע, ולא היא. השופט מצוין ואומר, כי:

ב

„החשיבות בהוראת חבר המושבעים, כי חובת ההוכחה אינה עוברת, גדולה אולי במקרה שבו עולה הנאשם לדוכן העדים (כשם שעשה המערער) יותר מבמקרה שאין הוא עושה כן. טבעי הדבר, כי חבר המושבעים יחשוב שנאשם העולה לדוכן העדים חייב לשכנעו בחפותו מפשע.“

ג

ד

ח. אנו מדלגים על דברים רבים נוספים שנאמרו בענין זה, ובאותה רוח, בהמשך השנים, ובאים לבסוף למשפט אחד שהוכרר בשנים האחרונות. זהו משפט R. v. Garth, (1949), 1 All E.R. 773, (8), בו נתעוררה שוב השאלה הישנה-נושנה: מהי ההלכה הנכונה אשר נקבעה במשפט נעמעה ואברמוביץ, (1), הנ"ל. השופט גודרד אומר בענין זה, וזו לשונו:

ה

„יותר מפעם אחת השתדלתי להסביר את אשר נקבע במשפט אברמוביץ, וזהו הדבר: חזקת רכוש אשר נגנב מקרוב משמשת ראיה, בהעדר כל הסבר, אשר מותר להשאירה לחבר המושבעים כי יסיק ממנה שהאסיר קיבל אותו בידיעה כי הוא גנוב; אולם, מבלי לשכוח כי חובת ההוכחה לעולם היא מוטלת על הקטיגוריה, אם האסיר נותן הסבר המערער ספק במוחו של חבר המושבעים אם ידע או לא ידע כי תרכוש נגנב, יחול אז הכלל הרגיל: התביעה לא הוכחה לשביעות רצונו של חבר המושבעים, והוא — האסיר — ראוי כי יזוכה. הוראה נכונה לחבר המושבעים היא, איפוא, זו: אם סיפורו של האסיר מעורר ספק במוחכם, אזי אין עליכם, כמוכח, לאמר כי התביעה הוכחה לשביעות רצונכם.“

ו

ז

5. להשלמת התמונה אנו מבקשים לציין לבסוף, כי המשפט של שמעון ואברמוביץ, (1). אם כי הוא נזכר לעתים קרובות מאד בכמה מפסקי-הדין הנ"ל, וברבים אחרים שלא נזכרו כאן, אינו הראש והראשון בסדר או במעלה שדן בשאלה הנוגעת בזה. קדם לו המשפט המפורסם (R. v. Stoddart, 2 Cr. App. R. 217, [9]), אשר בו נקבע לאמר:

„במקום שהוכחה תביעה לכאורה, והנאשם בהגנתו מביא דברי הסבר, יש להורות את חבר המושבעים, כי החובה להוכיח שהעבירה המיוחסת לנאשם אמנם נעשתה עדיין היא מוטלת על הקטיגוריה, וכי אם מתעורר ספק במוחו של חבר המושבעים לאור דברי ההוכחה שהובאו מטעם שני הצדדים, עליו לזכות. טעות היא להורות את חבר המושבעים, כי הואיל והוכחות הקטיגוריה קבעו תביעה לכאורה, עברה חובת ההוכחה לנאשם.“

6. אמת, נכון הדבר, כי המדובר בכל המשפטים האמורים היחה העבירה של קבלת רכוש יגוב ביודעין, אך נראה לנו כי העיקרון אינו שונה אף בכל יתר העבירות אשר ידיעת זדון היא אחד מיסודותיהן (ראה Woolmington v. [10], Director of Public Prosecutions, 25 Cr. App. R. 72). בתורת סיכום ניתן איפוא, לאמר, כי הכלל העולה הוא: במשפט פלילי מוטלת על הקטיגוריה החובה להוכיח את אשמתו של הנאשם (חוץ מן המקרים בהם קובע החוק הוראה אחרת). חובה זו לעולם אינה זזה ואינה עוברת במהלך המשפט משכמה של הקטיגוריה לשכמו של הנאשם, ואין הקטיגוריה יוצאת ידי חובתה זו, אלא מששכנעה את בית המשפט, במידה העולה על כל ספק המתקבל על הדעת, באשמתו של הנאשם. הביאה הקטיגוריה דברי הוכחה אשר יש בהם, לכאורה, כדי להעלות את ההנחה, כי הנאשם עבר את העבירה המיוחסת אליו, עוברת לשכמו של הנאשם החובה להמשיך בהבאת דברי הוכחה מצדו הוא. בשלב זה — ואף לא בשום שלב אחר — אין עליו להוכיח את חפותו מפשע; כל מה שמוטל עליו הוא: לתת דברי הסבר להנחה אשר עלתה מתוך הוכחותיה של הקטיגוריה. נתן הסבר המתקבל על הדעת, והשפט מקבל הסבר זה, עליו לזכותו. נתן הסבר המתקבל על הדעת, אך השופט אין בידו להחליט אם יקבל דברי הסבר אלה או ידחם — כלומר: אינו מוכן להכריע אם דברים אלה נכונים הם או לא — עליו לזכותו מפני הספק. נתן הנאשם הסבר מתקבל על הדעת, אך השופט אינו מאמין בדברי הסברו, או הסברו אינו מתקבל על הדעת, או לא נתן כל הסבר, שוקל השופט את כל המסיבות ואת כל דברי ההוכחה — בשוותו לנגד עיניו תמיד את הכלל היסודי והראשי, היינו: כי חובת ההוכחה רובצת על שכמה של הקטיגוריה עד סוף כל הסופות — ואז הוא רשאי — אך אינו מצווה — לחייב את הנאשם בדין.

7. לאור כלל זה נראה עכשיו כיצד ניגש השופט המלומד לדון בשאלות החוק והעובדה אשר נחצוררו במהלך המשפט, ונבדוק אם גישתו זו עומדת בפני הביקורת המשפטית.

8. אשר לעובדות: כבר ראינו לעיל כמה מהעובדות אשר חשיבותן לעניינינו אינה מוטלת בספק. השופט המלומד, בנתחו את פרשת העדויות, הטעים ביחוד פרטים מסויימים, אשר ראה בהם חוליות חוליות הנאחזות ונשלבות זו בזו לשרשרת עובדות אחת האומרת: דרשני! ואלה הפרטים: בשעות המוקדמות של הבוקר, זמן קצר לאחר שבוצע מעשה פשע בחיפה, נעצר המערער, שהוא תושב תל-אביב, לא רחוק ממקום הפשע, ובידו מפרי הפשע, בומן מצררו הוא מספר, כי מה שנמצא בידו הוא רכושו הפרטי, אך חלק מרכוש זה נעלם באורח מסתורי משנפל חשד עליו ועל הליכותיו אותו לילה, עובדות אלו — כך אמר השופט לעצמו, כפי שנראה מתוך פסק דינו — מצריכות מתן הסבר מטעם המערער. ומה הם דברי הסברו של זה? הם — המערער וחברו — באו מתל-אביב לחיפה בשעות הלילה כדי לבלות בחברת בחורות. בשעה 10 בערב הגיעו לבית הקפה „אלדורדו“ אשר בהר-הכרמל, ושם הכירו שתי בחורות וכלו במסיבתן שעה אחת. בשעה 11 בערך יצא המערער ללוות לביתה את אחת הבחורות, שושנה שמה, ועם חברו הועיד פגישה לשעה 1 אחר חצות מחוץ לבית הקפה. מי היא שושנה זו? מה טיבה? איה מקום מגוריה? שאלות אלו וכיוצא בהן נשאלו ללא תשובה. שכן המערער לא ראה לטוב לפניו לקרוא כעד. בעדותו הוא מספר רק, כי בילה בביתה עד השעה 1 ושוחח אתה על אהבה. בשובו לבית הקפה לא מצא את חברו, חיכה לו כשעה ומחצה, ובבוא החבר ראה המערער והנה הוא שתוי. באמרם לחזור לתל-אביב תעו בדרך, מחמת שכרונו של החבר, אשר בשעתו אמר כי הוא מכיר את הסניבה והבטיח להוליך את המערער בדרך קצרה, תוך כדי תעיה התעכב המערער כדרכו, כאשר חברו ביקש להקיא, ואז נפלו משקפי השמש וצורר המפתחות מכיסו של החבר. המערער הרים חפצים אלה ונתנם לפי שעה בכיסו הוא. לשוטרים אמר אמנם תחילה, כי המשקפיים שלו הם, אך הוא עשה כן משום שנדמה היה לו שכך הוא הדבר. ומה היה בסופם של המשקפיים? הוא החזירם לחברו, בהיותם בתחנת המשטרה בהדר הכרמל, על גירסתו זו של המערער אמר השופט המלומד, כי אין היא אלא סיפור בדים, שאינו מתקבל על הדעת. פירושו של דבר: השופט לא האמין לדברי המערער, האם דחיה זו של גירסת המערער היא אשר הביאה את השופט לידי מסקנה של הרשעה? הדבר תלוי בדרך אשר בה טיפל השופט בשאלה מצירה המשפטית, ואת דעתו בענין זה עלינו לברר עכשיו.

9. בדברו על החוק בשאלת ההוכחות אומר השופט המלומד במקום אחד בפסק דינו כך:

השופט חשין

פסק-דין, כרך ה' תשי"א/תשי"ב-1951

- * "אין ספק שהנאשם הוא כבחינת חף מפשע... ועל בית הדין הדן בתביעה פלילית לא להעלים עין שחובת ההוכחה תמיד חלה על התביעה הכללית. העובדה כשלעצמה שהנאשם לא נתן הסבר מתקבל על הדעת, אינה מספיקה כדי להרשיעו באופן אוטומטי בדין. מספיק אם הסברת הנאשם מעוררת ספק באשמתו, אך אין לאמר שאם הסברת הנאשם יכולה להיות הסברת אמת בית המשפט חייב לזכותו, גם אם אינו מאמין להסברה זו."

ולהלן באותו מקום:

- ג "אין ספק שהנאשם אינו חייב להוכיח בודאות את גירסתו הוא. מספיק שזאת גירסה ודאית, או אפשרית ומתקבלת על הדעת. עם זאת, אין לאמר שבית המשפט אינו רשאי להעמיד את גירסת הנאשם במבחן, וחייב לקבלה, אלא אם היא בלתי אפשרית באופן אבסולוטי."
- ג מלשון זו נראה, כי השופט המלומד עשה את חשבונו משתי בחינות: ראשית, הוא הציג לעצמו כמה שאלות של חוק והשיב עליהן לאור תקדימי משפט אשר היו לפניו. שנית, הוא ניתח את גירסתו של המערער והסביר, לא בלבד על שים מה אין הוא מאמין בה, אלא גם למה אין היא מתקבלת על הדעת. בענין אחרון זה עמד — בין השאר — על כך, שבידם של המערער וחברו נמצא סכום פעוט שאינו מספיק לחלוטין לצרכיהם של שני בחורים צעירים הבאים מתל-אביב לחיפה לבלות עם בחורות; שהמערער סיפר לכתחילה על המשקפיים שהם שלו ואחר כך שינה גירסתו ואמר שהם היו של חברו; שהוא לא סיפר על ה"אליבי" שלו אלא לאחר זמן רב, וגם אז לא קרא כעדים את האנשים שהיו יכולים להעיד לטובתו, כגון, הבחורה המסתורית שושנה; שהוא חיפש את הדרך חזרה לתל-אביב, אך הסיפור בפיו היה שביקש בית הבראה, באחרית דבריו אמר השופט המלומד:
- ה

"בשקלי את כל ההוכחות (של התביעה הכללית ושל המערער), ומבלי להתעלם שחובת ההוכחה חלה עד למוף על התביעה הכללית, נראה לי שהתביעה הכללית הוכיחה את האשמה, וספיפורו של הנאשם הראשון (המערער) הוא סיפור בדוי, אשר לא עורר בי ספק כיחס לאשמתו בעבירה המיוחסת אליו."

וסמוך לאותו מקום:

- ז "...אינני מרשיע את הנאשם (המערער) מפני שלא ידע או לא לא יכול היה להסביר איפה היה בפרק זמן מסויים, כי אם מפני שיש נגדו עדות מספקת, לפי דעתי, על השחתפתו בכיצוע גניבה בדירת מר בן צבי וסיפורו של הנאשם (המערער) לא עורר בי ספק בנכונות מסקנתי הנ"ל."

השופט חשין

פסקי דין, כרך ה', תשי"א/תשי"ב-1951

זוהי, עם כל הכבוד, הרצאה נכונה של החוק הנוגע לדבר, וכשהיא נבחנת לאור הכלל-שנוסח לעיל, אין לגלות בה כל פגם או פגימה.

10. הטענה השניה של ב"כ המערער היתה, כי לא הוכח מעשה ההתפרצות. נכון הדבר, כי השופט המלומד אינו דן בזה במפורש בפסק דינו. נראה, שהשאלה היחידה שעמדה לדיון בבית המשפט של מטה היתה: אם המערער השתתף במעשה העבירה או לא; אך על מהותה של העבירה שנעשתה, כלומר: שהיתה זו גניבה על ידי התפרצות, על דבר זה לא נמצאו עוררין כלל. אמרנו שהשופט לא דן בזה במפורש, אך מכלל הדברים נראה, כי השאלה בכל זאת לא נעלמה מעיניו. שכן הוא מספר בפרטות ובאריכות על הדרך בה בוצעה הגניבה, ואם אמנם בוצעה העבירה בדרך זו שהוא מתארה, הרי לאור מסקנתו שהמערער השתתף בביצועה — מסקנה שבית משפט זה, כפי שנאמר לעיל, אינו רואה עילה לסתרה — אין להימנע מהמסקנה הנוספת, כי העבירה היתה גניבה על ידי התפרצות, ומה אומר השופט המלומד בענין זה? הוא סומך בעיקר על דברי עדותו של מר בן צבי, המספר כי ב-4.12.49 אור ליום 5.12.49 חזר לביתו בשעה 12.30-12 אחר חצות, ובטרם ישכב לישון סגר את כל דלתות הדירה והגיף את תריסי החלונות. גם את הדלתות הפנימיות, אשר בין חדר לחדר, סגר, כדי למנוע מכלבו את האפשרות להכנס אל חדר העבודה והטרקלין. בקומו משנתו הבחין וראה, כי תריס החלון אשר בחדר הטרקלין מורם ומוחזק — לבל יפול — על ידי מקל כביסה, וכמה מהתפצים — עטים, משקפיים ועוד — שהיו בחדר עבודתו אינם, המסקנה העולה מסיפור זה היא, איפוא, כי מבצע העבירה הרים את תריס החלון מבחוץ, חדר אל הטרקלין, פתח את הדלת אשר בחדר זה ונכנס לחדר העבודה, ושם ביצע את הגניבה. מר בן צבי לא נחקר חקירת שתי וערב, ובדברי הסיכום לא דיבר ב"כ המערער כלל על העדר הוכחות למעשה ההתפרצות. אות הוא, כי על עצם ההתפרצות לא חלק איש מבעלי-הדין, ואמנם לאור עדותו של מר בן צבי, שלא נסתרה ולא זועזעה אף כמלוא הנימה, ברור כי הגניבה בוצעה על ידי התפרצות.

11. ואשר לדברי ב"כ המערער בענין חומרת העושה: השופט המלומד לא מיצה את עומק הדין, ולאור המסיבות אין אנו סבורים כי יש להמתיק את הדין נוספות.

לפיכך הוחלט לדחות את הערעור ולקיים את ההרשעה ואת גזר הדין. את ימי המאסר יש למנות מיום זה הרשעה, 22.1.51.

הודע בפומבי היום, כ"ב בחמוז, תשי"א (26.7.51).

במעמד המערער ובא-כחו עוה"ד גואירי,

ובמעמד מר קוקיה, משנה לפרקליט המדינה, בשם המשיב.